

Din, Devlet ve Siyaset İlişkileri

Kâzım Güleçyüz

Özet

Fert ve toplum hayatının önemli boyutlarından biri olan dinî hayatın siyaset rüzgârlarına feda edilmemesi insanların huzuru ve manevi hayatın gelişimi için son derece önemlidir. Bu alanda yaşanan sıkıntıların temelinde, devlet ve siyaset kaynaklı müdahalelerin dinî hayata yaptıkları müdahalenin yattığı açıkça görülür. Yaşadığımız tecrübeler gösteriyor ki, devlet ve siyaset dinden elini çekmediği ve dinî hayatı ikisinden de bağımsız bir konuma yerleştiremediğimiz müddetçe sıkıntılar bitmeyecektir. Bu yazıda din-devlet ve siyaset ilişkilerinin nasıl olması gerektiği güncel gelişmeler ışığında ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Din, devlet, siyaset, cemaat, dinî hayat, resmi ideoloji

Devlet ve Din

Her ne kadar tartışmaya açık ve aksini söylemeye müsait yönleri olsa da, “Artık kendi kulvarında siyasetten bağımsız bir yapıya oturduğu için, ekonomi siyasî dalgalanmalardan fazla etkilenmiyor” görüşünün kısmen de olsa gerçeği yansıtan bir tarafı olabilir.

Dinin, sivil, özgür, bağımsız ve gayr-i siyasî bir zeminde yaşanması ve savunulması gerekiyor. Çünkü din, esas itibarıyla ölümden sonrasındaki ebedî hayata yönelik, uhrevî amaçlı, ama bunu yaparken dünyayı ihmal etmeyen, ancak dünyevî hayata ilişkin düzenlemelerini de ahiret perspektifine yerleştiren bir inanç sistemidir.

Fert ve toplum hayatının önemli boyutlarından biri olan ekonomi, günü birlik ve gelip geçici siyaset rüzgârlarından ne kadar az etkilenirse, insanlar o derece rahat ve güvenli olurlar. Aynı şey hayatın diğer alanları için de geçerlidir. Ve bunların başında dinî hayat gelmektedir.

Dikkatle bakılır ve iyi değerlendirilirse, bu alanda yaşanan sıkıntıların temelinde, devlet ve –sahip çıkıp savunma amaçlı da olsa– siyaset kaynaklı müdahalelerin yattığı açıkça görülür. Yaşadığımız tecrübeler gösteriyor ki, devlet ve siyaset dinden elini çekmediği ve dinî hayatı ikisinden de bağımsız bir konuma yerleştiremediğimiz müddetçe sıkıntılar bitmeyecek.

Peki, bunlar kendiliğinden ellerini çeker mi?

Devletin de, siyasetin de tabiatının buna müsait olmadığı açık. Hele bizdeki uygulamada, dini tamamen vicdanlara hapsederek hayattan silme hedefiyle yola çıkmış bir ideolojinin güdümündeki devletten bunu beklemek çok abes olsa gerek.

Böyle bir devlet yapılanmasından kaynaklanan dayatmalara karşı çıkıp dinî talepleri gündeme getirme yolu olarak siyasetin doğru bir yöntem ve tercih olmadığı da anlaşılmalı. (Toplumun siyasetten, parti ayrımı gözetmeden, din özgürlüğü talebinde bulunup bu talebinin takipçisi olması ve siyasetin yine parti ayrımı olmadan kurum olarak dine hizmet etmesi gereği ayrı konu.)

Dinin, sivil, özgür, bağımsız ve gayr-i siyasî bir zeminde yaşanması ve savunulması gerekiyor. Çünkü din, esas itibarıyla ölümden sonrasındaki ebedî hayata yönelik, uhrevî amaçlı, ama bunu yaparken dünyayı ihmal etmeyen, ancak dünyevî hayata ilişkin düzenlemelerini de ahiret perspektifine yerleştiren bir inanç sistemidir. Devlet ile siyaset ve ortak paydalarını oluşturan “iktidar” olgusu ise dünyevîliği öncelemektedir. Dünyevî iktidar, “uhrevî amaçlar”la yola çıktıklarını söyleyenleri dahi kısa sürede yolundan saptırabilecek tuzaklarla dolu bir alandır. Gerek o iktidarı elde etmek, gerekse elde tutmak için verilecek mücadelenin karakteri bunu getiriyor. Bu itibarla, imanî ve İslâmî hakikatleri, Kur’ân hükümlerini muhafazayı amaçlayan İslâm hizmeti öyle bir vazife ki, talibinin başka bir yükü daha omuzlamasına imkân ve fırsat vermiyor.

Sadece Allah rızasına ve ahirete endeksli bu vazifenin üzerine dünyevî gölgeler düşmemelidir. Dinî ve manevî hayatın gelişmesi, dinî hizmetlerin bu temel üzerinde, tamamen bu ölçüler çerçevesinde, bu anlayışla yapılmasına bağlıdır. Eğer bu temel sağlam inşa edilirse, hariçten gelebilecek hiçbir müdahale, baskı ve dayatma dinî hayata kalıcı bir zarar veremez. Onun için Bediüzzaman, Osmanlının son dönemindeki siyasî çalkantılardan İslâm’ın olumsuz etkilenebileceği kaygısının yersizliğini şöyle vurgulamıştı:

“İslâmiyet güneş gibidir, üflemeyle sönmez; gündüz gibidir, göz yummakla gece olmaz. Gözünü kapayan, yalnız kendine gece yapar. (...)

“İnkılâb-ı siyasî cihetiyle dininden havf eden [dinin elden gideceğinden korkan] adamın dinde hissesi, beytü'l-ankebut [örümcek ağı] gibi zayıf düşmüş. Cehalettir, onu korkutur; taklittir, onu telâşa düşürttürür.”¹

Aynı bahiste, İslâm'ın kâinata kök salan hakikatlerine sahip çıkma görevinin devletten önce topluma ve her bir ferde terettüp ettiği dersi de var ve bu en çok ihtiyacımız olan derslerden biri.

Din Adına İktidar Talebi

Din adına iktidar talebi ve siyaset iddiasının farklı versiyonları var.

Bunlardan biri, söz konusu iktidar mücadelesini silâh ve şiddet yoluyla vermek ki, bu yöntem Türkiye'de zemin bulamadı. Barışçı ve sivil yaklaşımın ağır basması, silâhlı hareketten yana olan radikal tercihleri marjinalliğe mahkûm etti.

Barışçı yöntemde de iki eğilim öne çıktı:

Biri, siyaset ve parti yoluyla iktidara gelmek. Diğeri, doğrudan siyaset yapmamakla beraber, iktidarlara çok yakın ilişkiler kurarak bürokraside kadrolaşmayı esas almak.

Din adına siyaset iddiasıyla yola çıkan hareket çeyrek asır sonra koalisyona da olsa iktidar olma gücüne ulaşınca, ülke 28 Şubat badiresine sürüklendi. Ardından, yıllarca o hareketin içinde yer aldıktan sonra, din adına siyaset iddiasını terk ettiği söylemiyle yola devam eden, ama o eksen-deki vehim ve kuşku-ları dağıtmayı başaramayan kadroların kurduğu AKP sahneye çıktı. Bürokraside kadrolaşma stratejisini esas alan ve bu çerçevede AKP iktidarıyla çok yakın çalışan harekete gelince: Bu tercih de Türkiye'de giderek tırmanan gerilimde önemli paya sahip. Yıllar öncesinden beri kapalı kapılar ardında yapılan “Bu milletin evlâtları mülkiyeye, adliyeye, askeriyeye, emniyete, hariciyeye... girmeli” ve “Sistemin can damarlarında, iz bırakmadan yol alacaksınız” söylemlerinin arşiv ve hafızalardaki kayıtları hâlâ canlıdır.

Haddizatında ve normal şartlar muvacehesinde “Milletin ferdi, millete ait kurumlara sızmaz, girmek hakkıdır ve girer” sözüne kimsenin bir itirazı olamaz. Ama bunun, prensip olarak devletle, iktidarla, siyasetle ilgisi olmaması gereken bir kanaat önderinden, kadrolaşma ve “ele geçirme” vehimlerini tahrik edecek veya en azından o vehimleri bahane edenlerce kullanılacak bir üslûpla sâdir olması, pek normal değil. Kaldı ki, demokratik sürecin kendi mecrasındaki akışı içinde, bu milletin fertlerinin devlet kurumlarındaki varlığı her geçen gün daha çok hissedilir şekilde artıyor, özellikle DP ve AP dönemlerinde başlayıp devam eden gelişme seyrinde Anadolu çocukları bürokraside daha fazla görev alırken, bunu belli bir cemaat bağlamında yürütülen özel bir proje olarak algılanmaya müsait söylemlere konu etmenin izahı nedir?

Bu noktada çıkış yolunu yine Bediüzzaman gösteriyor.

1. Said Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, Münazarat, Yeni Asya Neşriyat, Kasım 2010, s. 226, 228.

“İnkılâb-ı siyasî cihetiyle dininden havf eden [dinin elden gideceğinden korkan] adamın dinde hissesi, beytü'l-ankebut [örümcek ağı] gibi zayıf düşmüş. Cehalettir, onu korkutur; taklittir, onu telâşa düşürttürür.”

*Cemaatler
esas itibarıyla
insanların manevî
hayatına hizmet
için var olan ve
öyle olup öyle
kalması gereken
birlikteliklerdir.
Nitekim
Bediüzzaman'ın
Nur Talebeleri
için gösterdiği
birinci hedef
ebedî hayatları
kurtarmak.
Bu hedef
istikametindeki
hizmetlerin
dünya hayatına
bakan önemli
neticelerinden biri
ise, anarşiliğin ve
serseriliğin önüne
geçip huzuru
temin etmek.*

Din adına siyaset ve iktidar mücadelesi yapılamayacağını; siyaseti dine hizmet ettirmek için yine siyaset dışı bir duruşa ihtiyaç olduğunu; cemaatlerin işinin siyaset değil, dine hizmet olması gerektiğini ısrarla vurgulayarak... Sıkıntı, bunlara uyulmamasından çıkıyor.

Cemaatlerin Asli Görevleri

Cemaatler esas itibarıyla insanların manevî hayatına hizmet için var olan ve öyle olup öyle kalması gereken birlikteliklerdir. Nitekim Bediüzzaman'ın Nur Talebeleri için gösterdiği birinci hedef ebedî hayatları kurtarmak. Bu hedef istikametindeki hizmetlerin dünya hayatına bakan önemli neticelerinden biri ise, anarşiliğin ve serseriliğin önüne geçip huzuru temin etmek.

İnsanların iman eksenli bir ahlâk donanımı ve ibadet disipliniyle yaşanan bir hayat anlayışına sahip kılınmaları, Said Nursî'nin çizdiği çerçevede çalışan cemaatlerin en önemli ve öncelikli hedefini teşkil ederken, hizmet ve iştilgal alanlarını münhasıran bu amaca yönelik faaliyetler oluşturmalarıdır. Bu temel prensibin bir neticesi olarak, cemaatlerin ticaret, siyaset ve hele devlet idaresi gibi dünyevî işlerle doğrudan bir alâkaları olamaz. Cemaat mensupları, birey olarak kendi şahısları adına ticaret yapabilirler veya siyasetle meşgul olabilirler. Bu meşguliyetlerini, cemaat tarafından yapılan manevî hizmetlere katkı ve destek vermek gibi bir amaca da yönlendirebilirler. Ancak burada ince ve hassas bir çizgi var. O da, söz konusu ticarî veya siyasî meşguliyetlerin, cemaatlerin şahs-ı manevîsi ile irtibatlandırılmadan yürütülmesi gereğidir. Bu dengeye dikkat edilmezse, cemaatlerin ticarileşme ve siyasileşme yoluyla dünyevileşip yozlaşarak aslı hizmet ve iştilgal alanlarından uzaklaşmaları riski ortaya çıkar.

Buna ilâveten, manevî hizmetlerin ticarî veya siyasî amaçlar için istismar edilmek istendiği gibi suçlamalara malzeme verilmiş olunur. Bu ise söz konusu hizmetlerin ruhunu oluşturan ihlâsa zarar verdiği gibi, muhataplar nezdinde korunması icap eden inandırıcılığa da gölge düşürür. Yola koyulurken mevcut olan halisâne duygular ve hizmet mülâhazaları, zaman içinde, kuralları başka odaklarca belirlenen ticaret ve siyasetin kaygan zeminlerinde, giderek hızlanan bir süreç içinde aşınmaya ve helâl-haram hassasiyetleri törpülenmeye başlar. Cemaatler cemaat olmaktan çıkıp müflis holdinglere veya itibarsız siyasî organizasyonlara dönüşerek tükenirler.

Bir cemaate mensup olan insanların, vatandaşlık hak ve görevi olarak belli bir siyasî tercih istikametinde oy kullanıp, partiler hakkında görüş sahibi olmaları; mesafeli bir duruş menzilinde kalarak olumlu icraatları teşvik edip desteklerken, yanlışları eleştirmeleri çok farklı bir şey. Bunun yadrganacak bir tarafı olmasa gerekir. Ama bir cemaatin siyaset alanında aktif bir oyuncu gibi rol üstlenmesi; güncel siyasetin polemik ve tartışmalarında çok fazla adının geçmesi; farklı iddia, suçlama ve savunmalara konu olması gibi durumlar için aynı şeyi söylemek imkânsızdır. Sürekli olarak politik tartışmaların içinde ve odağında yer alan bir cemaat, o tartışmaların kaçınılmaz bir neticesi olan yıpranmadan kendisini koruyup azade kalabilir mi? Kıyasıya bir iktidar mücadelesinin tarafı gibi davranan veya tavırları öyle

algılanan bir cemaat, kendisiyle ilgili olarak gündeme gelen iddiaları sürekli tekzip etse dahi, bunların zihinlerde bıraktığı tortu ve izleri tamamen silip temizlemeyi başarabilir mi?

Son dönemlerde medya, bürokrasi, polis, asker ve yargı zeminlerinde cereyan eden “cemaat eksenli” yandaşlık-karşıtlık polemiklerinin sağlıklı bir şekilde aşılması için, “Cemaat parti olamaz, onun işi devlet yönetmek değildir.” prensibinin özümseyip hayata geçirilmesi ve acilen asli hizmetlere dönülmesi gerekiyor.

Cemaatler ve Devlet

2001 Haziran’ında yapılan MGK toplantısının ertesi günü “Rapordaki ilginç cümle” başlığıyla Hürriyet gazetesine manşet olan bir haber vardı. Habere göre, toplantıya sunulan irtica mücadelesi raporunda, “devletin tarikat ve mezhepleri yanına çektiği” şeklinde bir ifade yer almıştı. Haberin spotunda da şöyle deniliyordu:

“Tarikat ve mezheplerin önde gelenleri ile kurulan diyaloglar ve bu çerçevede sürdürülen çalışmalar sonucu, bu grupların devlet ve hukuk sisteminin içerisine çekilmesi ve devletin yanında yer almaları noktasında önemli mesafeler alındı...”²

Aradan yıllar geçti. Ve bir siyasetçinin şu değerlendirmesi basına yansıdı:

“Adına ne dersiniz deyin, tarikat, cemaat veya hareket, bugün din ekseninde çalışan gruplar devletle anlaşmak istiyor. Talepleri şu: Siz bizim varlığımızı kabul edin, biz de sizin sınırlarınızı zorlamayalım.”³

Adı verilmeyen bu siyasetçi neye dayanarak böyle bir iddiada bulundu, bilemiyoruz. Ancak tarikat veya cemaat adıyla var olan bazı oluşumların devletle muhatabiyet ve ilişki noktasında öteden beri hatalı ve sağlıksız bir çizgi takip ettiklerini dikkate alırsak, en azından “Ateş olmayan yerden duman tütmez” diyerek, bu iddianın bazıları açısından doğru olabileceği noktasına ulaşırız.

İfade edilmek istenen şeyin altı kazındıkça, hem devlet-din ilişkileri, hem laikliğin tarif ve uygulaması, hem derin toplum dinamikleri açısından, öteden beri tekrarlanan şablon ve tekerlemelere sığmayan ve sığması da mümkün olmayan son derece girift konular ortaya çıkıyor. Devrim kanunları kapsamında “Kapattık!” demekle, asırlardır devam eden tarikat geleneğini kesip atmanın ve bitirmenin mümkün olmadığı ya da toplumun manevî ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya çıkan cemaatlerin baskılarla yok edilemeyeceği gerçeği, seksen senedir devam edegelen bu tartışmalarla tekraren teyid ediliyor. Nitekim cumhuriyetin ilk yıllarında tarikatları yasaklayıp tekkeleri kapatan devrim kanunu 12 Eylül’den sonra anayasa güvencesine alındı, ama tarikatlar yok edilebildi mi? Aynı şekilde mensupları hakkında dava üstüne dava açılan ve 27 Mayıs sonrasında bazı Yargıtay içtihatlarıyla “yasadışı örgüt” ilân edilen Nur Cemaati ortadan kaldırılabildi

Devrim kanunları kapsamında “Kapattık!” demekle, asırlardır devam eden tarikat geleneğini kesip atmanın ve bitirmenin mümkün olmadığı ya da toplumun manevî ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya çıkan cemaatlerin baskılarla yok edilemeyeceği gerçeği, seksen senedir devam edegelen bu tartışmalarla tekraren teyid ediliyor.

2. Hürriyet, 30 Haziran 2001.

3. Mahmut Övür, Sabah, 28 Haziran 2008.

*Esasen, devletle
cemaatlerin
varlık ve faaliyet
alanları tamamen
farklı. Kesişen
bir tarafları
yok gibidir.
Cemaatler, araya
başka hiçbir şey
sokuşturmadan,
sadece ve sadece
dine hizmet
için var olan
sivil dayanışma
kümeleridir.
Devlet tarafından
resmen kabul
edilip tanınmak
gibi bir dertleri de
yok ve olmamalı
da.*

mi? Demek ki, sosyal gerçekler emir-komuta sistemi ya da yargı kararlarıyla tanzim edilemiyor. Bu gerçeklerle inatlaşan düzenlemeler ise kâğıt üzerinde kalmaktan kurtulamıyor.

Bu itibarla, devletin cemaat ve tarikatları rahat bırakması, onların faaliyetlerine engel olmaması en doğrusu olacaktır. Zaten onların devletten tek istekleri de budur. Ama bunun devlet, daha doğrusu resmî ideoloji adına çizilmiş ve hukukla da, demokrasiyle de bağdaştırılması imkânsız birtakım kırmızı çizgilere kayıtsız şartsız biat ve teslimiyet şartına bağlanması ve kimilerinin bu şarta boyun eğmesi, kesinlikle kabul edilemez.

Esasen, devletle cemaatlerin varlık ve faaliyet alanları tamamen farklı. Kesişen bir tarafları yok gibidir. Cemaatler, araya başka hiçbir şey sokuşturmadan, sadece ve sadece dine hizmet için var olan sivil dayanışma kümeleridir. Devlet tarafından resmen kabul edilip tanınmak gibi bir dertleri de yok ve olmamalı da. Tamamen uhrevî amaçlı olmaları, onları böyle bir ihtiyaçtan azade kılıyor. Bir defa işin mahiyeti buna elverişli değil. Çünkü manevî yapılanmalar olarak cemaatlerce verilen hizmetlerin “resmî bir şekilde dünya muamelâtı suretine sokulması”⁴ söz konusu olamaz.

İlâhî bir istihdamla vücuda gelen cemaatlerin, iman ve ihlâs başta olmak üzere uhrevî ve manevî ölçü ve değerlere dayalı olarak oluşturdukları “şahs-ı manevî”ler dünyevî, beşerî ve maddî hukukun dar kalıplarına sığmaz. Onun için, cemaatlerin, pozitif hukuk kurallarıyla tanzim edilen bir tüzel kişilikleri olmadığı gibi, böyle bir şeye ihtiyaçları da yoktur. Çünkü cemaat ve tarikatlar, dünyevî ve maddî kriterlere değil, uhrevî ve manevî ölçülere göre çalışan, insanların inanç ve gönül bağlarıyla bir araya gelerek dayanışma içine girdiği ve güçlerini manevî hizmetler için birleştirdiği manevî “organizasyon”lardır. Dolayısıyla, cemaatlerle uğraşmaktan vazgeçilip, onların kendi hizmet alanlarında alabildiğine serbest ve özgür bırakılmaları gerekiyor. Bunun için de, devletin cemaatlere bakışının demokrasi ve hukuk prensipleri çerçevesinde tamamen değişmesi lâzım.

Toplumun on milyonlarla ifade edilebilecek çok büyük bir kesimini bünyelerinde toplayan, manevî hizmetleriyle ülkeye çok şey kazandıran, yanlış devlet politikalarının da körüklediği iç çatışma risklerini pozitif ve yapıcı tavırlarıyla büyük ölçüde elimine ederek toplumsal huzurun sağlanmasına ciddi katkılarda bulunan cemaatleri “yasadışı örgütler” olarak gören zihniyet mutlaka terk edilmelidir.

Bu çerçevede “iç tehdit ve tehlike” olarak nitelenen cemaatleri “istenen çizgi”ye çekmek için özellikle darbe dönemlerinde onlarla el altından birtakım gizli pazarlıklar yürütme ikiye bölümlüğüne de son verilmeli. Böylesi pazarlıklar 12 Eylül’de de yapıldı, 28 Şubat sürecinin farklı aşamalarında da. Benzer pazarlıkların, sonraki süreçte, bugün farklı isimdeki yapıların mensuplarınca da devam ettirildiğini gösteren çok ilginç bir haber:

2003 yılında ulusalcı ekipten emekli bir subayın kendilerine gelerek birlikte çalışma teklifi yaptığını belirten bir cemaat mensubu, “Şartları şuydu: Siz Kemalizme saldırmayacaksınız, biz de şeriata saldırmayacağız” diyordu.⁵

4. Said Nursi, Mektubat, Yeni Asya Neşriyat, Aralık 2010, s. 116.

5. Yeni Asya, 23 Eylül 2008.

Önceki dönemlerde “devlet adına” veya o izlenim verilerek yapılan pazarlıklarda da hep bu şart koşulmuştu: “Kemalizme asla dokunmayın.” Karşılığında, pazarlığın muhatabı üzerindeki baskı ve takipleri kaldırmaktan, bazı devlet imkânlarını sınırlı ve kontrollü bir şekilde kullanılmaya kadar varabilen bir dizi “rüşvet”ler vaad edilmekteydi. “Yem”i yutanlardan, Kemalizm karşıtlığını bırakmanın ötesinde, sıkı ve hızlı Kemalizm savunucularına dönüşenler oldu. Buna ilâveten, tarikat ve cemaatleri içeriden dönüştürerek zayıflatma ve çökertme taktiğine ağırlık verildi ve bunun için farklı yöntemlere başvuruldu. Bu yöntemlerle cemaatleri aslı kimliklerinden uzaklaştırma, genleriyle oynayarak dejenere etme taktiklerinin, çok daha tahripkâr sonuçlarıyla birlikte ciddiyetle masaya yatırılıp mercek altına alınması ve tahlil edilmesi lâzım.

Bu ve benzeri taktiklerle cemaat olma niteliği zayıflatılmış ve içi boşaltılmış birliktelikler, resmî ideolojiye dayalı derin yapılar için tehdit olmak şöyle dursun, onların ömrünü uzatan birer unsur hâline geliverirler. Ki, asıl tehlike burada. Onun içindir ki, devlet, siyaset, iktidar, kadrolaşma, zenginleşme, sosyalleşme, kitleselleşme gibi başlıklar, cemaat ve tarikatlar açısından son derece ciddî, hayatî, kritik sınav alanları hâline geldi.

“Pazarlık” iddiaları da bu sınavların bir türü.

Cemaat-İktidar Çatışması

“O cemaat”le kavgadan cemaatleri tasfiyeye mi?

AKP ile Gülen cemaati arasındaki gerilimin henüz bu boyutlara ulaşmadığı günlerde Ergün Yıldırım, şöyle bir değerlendirme yapmıştı:

“AK Parti iktidarı döneminde cemaatlerin neredeyse tamamı zımnen ortak bir ittifak oluşturdular. Bütün etkin cemaatler, muhafazakâr siyasetin kanatları altında yer almayı tercih ettiler. AK Parti bir açıdan bütün cemaatlerin ittifakına dayalı bir üst siyasal işlev görüyordu. Elbette Millî Görüş hareketi AK Parti’nin en temel boyutu. İslamcılık içinden gelen çeşitli akımlar ve gruplar da muhafazakâr siyasetin yanında zamanla yer almayı benimsediler. AK Parti ve cemaatler arasında güçlü bir işlevsel ve inanç ittifakı oluştu.”⁶

Bu yazıdan on gün sonra gelinen noktayı ise yine Yıldırım’ın şöyle yorumladığını gördük:

“Çatışma bir iktidar ve bir cemaat çatışmasını aşmış bulunuyor. Bütün toplumu, bütün grupları, bütün İslamî camiayı sarmış durumda. Yangın, evin yangınıdır. Ateş ve dumanlar her tarafı sarmakta.”⁷

Yıldırım’ın yazılarının yayımlandığı gazetede çıkan başka bazı yazılar, onun bu son tesbitini doğrulayan kaygı verici işaretler taşıyordu.

Meselâ Mustafa Kardeş’in imzalı şu satırlar:

“AK Parti şimdi devletten cemaati temizliyor. Müslüman gruplar da sosyal tabandan temizleyecekler. Kısa süre içinde yalnızlaşacak, tecrit edilecek,

*Cemaat
olma niteliği
zayıflatılmış ve
içi boşaltılmış
birliktelikler,
resmî ideolojiye
dayalı derin
yapılar için tehdit
olmak şöyle
dursun, onların
ömrünü uzatan
birer unsur hâline
geliverirler.
Ki, asıl tehlike
burada. Onun
içindir ki, devlet,
siyaset, iktidar,
kadrolaşma,
zenginleşme,
sosyalleşme,
kitleselleşme gibi
başlıklar, cemaat
ve tarikatlar
açısından son
derece ciddî,
hayatî, kritik
sınav alanları
hâline geldi.*

6. Yeni Şafak, 14.12.13

7. Yeni Şafak, 24.12.13

Ağustos-2004
MGK'sındaki
kararların dokuz
sene sonra tek
tek yürürlüğe
konulduğu bir
süreçte 30 Ekim
2014'te yapılan
10.5 saatlik MGK
toplantısında
da "paralel" in
yanı sıra bütün
cemaatlerin yakın
takibe alındığı
haberlerine birileri
bir türlü inanmak
istemiyor.

kimsenin yüzüne bakamaz ve sokağa çıkamaz hale gelecekler." (23.12.13)

Bu pasajdaki hedef, Gülen cemaati.

Aşağıdaki cümleler ise konuyu bu cemaatin ötesine taşıyıp tüm cemaatlere teşmil ediyor:

"Kuruluşundan başlamak üzere şimdiye kadar, sürekli normaliteden sapan bir Türkiye'de, cemaatler söz konusu sapmayı kendi oluşumları ve gelişimlerine kanalize ettiler. Türkiye normalleşmeye başladıkça da, doğal olarak cemaatler güç kaybetmeye başlamıştır. Çünkü varlık nedeni olan hukuksuzluk, baskı yönetimi ve despotizm yavaş yavaş kan kaybettikçe, cemaatler de zayıflamıştır. Şüphesiz bunun zıddını da söylemek gerekir: Türkiye normalleşmeye başladıkça, normal yoldan beslenmeyen bütün yapılanmalar düşüşe geçecektir."⁸

Cemaatlere böyle bakan bir yaklaşımın toplum gerçekleriyle örtüştüğü söylenebilir mi?

Cemaatlere gerek kalmadı mı?!

Ağustos-2004 MGK'sındaki kararların dokuz sene sonra tek tek yürürlüğe konulduğu bir süreçte 30 Ekim 2014'te yapılan 10.5 saatlik MGK toplantısında da "paralel" in yanı sıra bütün cemaatlerin yakın takibe alındığı haberlerine birileri bir türlü inanmak istemiyor.

Ama bu arada cemaatleri tasfiye etmek isteyen anlayışın farklı yöntemlerle hayata geçirilmek istendiğine dair bilgiler de netleşiyor. Faruk Köse'nin "Devlet İslamlaştı mı, cemaatlere gerek yok mu?" yazısı bunun düşündürücü bir örneğidir.

"Son zamanlarda bir anlayış kök salmaya başladı Müslüman kitle arasında" diyen Köse, "Devlet varken başka yapılanmaya izin verilemez, devlet yapısı içinde cemaatlerin örgütlenmesine engel olunmalı" gibi sözlerle ifade edilen bu anlayışın "şimdilik üst düzey kimi yöneticilerle sesi çok çıkan bazı entelektüellerce seslendirilse de, derinden derine 'toplumsal kabul' görmeye başladığını yazıyor.

Ve birilerinin çıkıp şöyle bir çağrıda bulunabildiğini ifade ediyor Köse: "Türkiye gerçeği açısından bakıldığında, içinde pek çok statü ve hiyerarşik yapı barındıran cemaat olgusunun daha önce varlık gerekçesi kabul ettiği hiçbir olgunun bugün reel karşılığı yoktur."

Yazar, devamla şunları ifade ediyor:

"Cemaat olmanın hiçbir reel karşılığının bulunmadığı, 'cemaat' olma-ya gerek kalmadığı şeklindeki bu söylem, siyasilerce de, bürokratlarca da, entelektüellerce de seslendirilmeye başlandı ve toplumsal algılar buna göre biçimlendiriliyor. Gerekçe olarak da, artık 'cemaat olmanın gereğine dair olguların millete ve devlete mal olduğu' yalanına dayanılıyor.

"Demek isteniyor ki: 'Artık millet ve devlet İslamlaşmış, cemaat olmak için gerekçe alınan olgular millet ve devlet hayatında yerini bulmuştur. Bu

8. Aliye Çınar, Yeni Şafak, 19.12.13

nedenle cemaat olmaya gerek yoktur.’

“Bunun bir ileri aşaması şöyle söyleniyor: ‘Cemaatlerin gerek şartlarını belirleyen olgular devlet ve millet hayatında yerini bulduğu için, cemaat yapılı yapı gerekliliklerle ayakta tutulmaya çalışılıyor. Bundan vazgeçilerek cemaat yapılanmaları STK'lara dönüştürülmeli.’”

Şu cümle de Faruk Köse'ye ait:

“Gördüğünüz gibi, sanki siyasî, sosyal, iktisadî, hukukî ve benzeri yapısıyla halen egemen olan ‘Laik-Kemalist’ rejim ‘İslamlaşmış’ gibi, ‘İslamlaşma’nın sosyolojik boyutu olan ‘cemaatlerin feshi’ öğütleniyor; hatta son zamanlarda bunu sağlamak için yasal ve idarî tedbirler üzerinde duruluyor.”⁹

Cemaatlere karşı “yeni” bir ittifak

Kemalist zihniyetin, bilhassa kendi hedeflerine uygun bir toplum inşa etme projesini akamete uğrattıkları için çok öfkelenildiği cemaatleri tasfiye etmek amacıyla her yola başvurduğu, bilinen bir gerçek. 1950 öncesi tek parti devrinde ve sonrasındaki ihtilal dönemlerinde Bediüzzaman ve Nur Talebeleri başta olmak üzere cemaatlere yapılan amansız baskı ve tazyikler tarihin kayıtlarında.

Polis ve jandarma baskınları, gözaltılar, tutuklamalar, mahkemeler, maddî ve manevî işkenceler, ardi arkası gelmeyen psikolojik harekâtlar, yalan ve iftiraya dayalı kara propagandalar, akıl almaz yıldırma taktikleri ve provokasyonlar, içeriden bölüp parçalama fitneleri...

Bunların özellikle “fitne” versiyonları cemaatlerde nisbeten hasara yol açtı, ama genel anlamda bakıldığında hizmetleri engelleyemedi. Tam tersine daha da gelişmesine vesile oldu.

Her koldan yapılan yoğun baskılara ve bunun yanı sıra başvurulmuş desaslaşma taktiklere rağmen cemaatler yok edilemedi, tam tersine daha da güçlenip taban buldu ve yaygınlaştı.

Kader programının tanzimiyle adeta fitrî bir işbölümü gerçekleşti. Herkesin fitrat ve mizacına uygun bir mecrada yerini bulup hakka hizmet ortak hedefine yürüdüğü bir akış oluştu. Çünkü her birinin kendi alanında verdiği hizmetler toplumun manevî ve sosyal dokusunu tahkim ediyor, dahası yanlış devlet politikalarının ortaya çıkardığı boşlukları dolduruyor, tahribatı onarıyor ve yaraları tedavi ediyor. Çalıştıkları zemin, verdikleri hizmetin tabiatı gereği sivil toplum, hedefleri inançlı nesiller yetiştirmek. Aktif siyasetle doğrudan bir ilgileri yok. İktidar çekişmelerinin tarafı değiller. Ama zaman içinde cemaatler özellikle ticarileşme, siyasileşme ve STK'laşma gibi tuzakların muhatabı ve hedefi yapılmak istendiler.¹⁰

Son dönemde söz konusu tuzakların eskiye göre daha cazip kılıflarla sunulduğunu ve maalesef çoğu cemaatin ağa yakalandığını, bilhassa siyasî iktidarla kendilerini özdeşleştirme hatasının yine tekrarlandığını görmek-

Son dönemde söz konusu tuzakların eskiye göre daha cazip kılıflarla sunulduğunu ve maalesef çoğu cemaatin ağa yakalandığını, bilhassa siyasî iktidarla kendilerini özdeşleştirme hatasının yine tekrarlandığını görmekteyiz.

9. Yeni Akit, 2.12.14

10. Bkz, Güleçyüz, “Cemaatler ve Toplum-Siyaset-Devlet” Yeni Asya Neşriyat, İst. 2015

*Cemaatler
modern çağın
ortaya çıkardığı
oluşumlardır.
Daha öncesinde
tarikatlere var.
Hak tarikatlerin
her birinin
Asr-ı Saadete
ve bir Sahabeyle
uzanan kökleri
mevcut ve bunlar
asırlar boyunca
tekkelerde,
zaviyelerde
Müslümanların
manevî hayatının
zenginleşmesine
çok önemli
hizmetler
yapmışlar.*

teyiz. Bu arada, özellikle—son dönemde olduğu gibi—siyaset tartışmalarının zirve yaptığı zamanlardaki fevri çıkış ve söylemler birlik ve kardeşlik manasına zarar verdiği için, sahiplerini vebal altında bırakacak çok ciddi riskleri davet ediyor.

Onun için, bilhassa fitnelerin ve fitnecilerin kol gezdiği böyle kritik zamanlarda itidali elden bırakmamak çok daha önemli hale geliyor.

Siyasette farklı düşüncelere sahip olabiliriz. Ama bunu kavga sebebi yapmanın âlemi yok.

Bunları ifade ettikten sonra, cemaatlere soğuk bakan bir başka anlayışa daha temas edelim. Onun temsilcisi, “siyasal İslam” zihniyeti.

1950’de çok partili sisteme geçildikten sonra köklü cemaatlerin oy desteği ağırlıklı olarak DP’ye ve devamı olan partilere verildi. Özellikle Nurcular ve Süleyman Efendinin talebeleri, siyasi tercihlerini DP çizgisinden yana yaptılar. Böylece hem Bediüzzaman’ın dört parti tahlilinde vurguladığı, bürokratik vesayete karşı millet iradesine dayalı hür siyasetin güçlenmesine katkıda bulundular, hem de demokrasi ortamında hizmetlerini özgürce geliştirebildiler. “Din adına siyaset” yapanlara ise iltifat etmediler. Millî Nizam Partisinin siyaset sahnesine çıktığı tarihten itibaren bu hareketi tasvip etmediler, uzak durdular, yol açacağı ciddi sıkıntı ve sorunlara dikkat çekerek karşı çıktılar.

Millî Görüş çizgisinden gelen AKP’nin bu cemaatlere bakışı böyle bir arkaplana dayanıyor. Ve onları “İslamın iktidarı”nı engellemek veya geciktirmekle suçluyor. Gelinek noktada, yanına çekebildiklerini şimdilik “âbâd” ediyor gibi, ama hâlâ biat ettiremedikleri ile, kapanmamış bir “hesab”ı var.

Kemalistlerle birleştiği konulardan biri de bu. Ve mevcut iktidarın, basamak yaptığı cemaatleri belli bir strateji çerçevesinde tasfiyeye yöneldiğinin işaretleri de giderek artıyor.

Bu hengâmede “İktidarımızda milleti de, devleti de İslamlaştırdık, dolayısıyla cemaatlere artık gerek kalmadı, çünkü varlık sebepleri ortadan kalktı” şeklinde dillendirilen anlayışın öne çıkarılmaya başlanması son derece manidardır.

Faruk Köse’ye göre, cemaatlerin feshedilip STK’lara dönüştürülmesi için—nasıl olursa—yasal ve idarî tedbirler dahi konuşuluyor! Kemalistler bunu yapmak için her yolu denediler, ama başaramadılar. Şimdi aynı şey “dindar” siyasetçilere mi yaptırılmak isteniyor?

Cemaatler modern çağın ortaya çıkardığı oluşumlardır. Daha öncesinde tarikatlere var. Hak tarikatlerin her birinin Asr-ı Saadete ve bir Sahabeyle uzanan kökleri mevcut ve bunlar asırlar boyunca tekkelerde, zaviyelerde Müslümanların manevî hayatının zenginleşmesine çok önemli hizmetler yapmışlar. Ama akıl ve bilimin öne çıktığı yeni çağda artık tarikatlere bu çağın ihtiyaçlarına cevap veremediğinden Üstad Bediüzzaman “Zaman tarikat zamanı değil, hakikat zamanıdır” demiş. Çünkü tarikat daha ziyade teslimiyete, kuvvetli imana dayanan bir disiplini gerektiriyor, ama bu zamanda imanlar ciddi manada sarsılmış, dolayısıyla öncelik imanların yeniden inşa ve tahkiminde olmalı.

İmanın da akli ispatlarla izah edilmesi gerekiyor. Risale-i Nur bu temel üzerine telif edilen bir Kur'an tefsiri ve bu eser ekseninde Nur cemaati diye bir cemaat meydana gelmiş ve bu hizmet her türlü baskıya rağmen büyüyecek, yayılarak devam ederken zaman içinde cemaate dönüşen başka birtakım oluşumlar ortaya çıkmış ve onlar da kendi hizmet alanlarında önemli boşlukları doldurmuşlar. Devlete hakim olan ideolojik zihniyetin onlara yasadışı yeraltı örgütü nazarıyla bakıp iç tehdit olarak görmesine rağmen.

Halbuki bunlar bizim sosyal dokumuzun son derece önemli unsurlarıdır. Türkiye bunları sosyolojik gerçekler olarak kabul ederek anlamaya çalışıp —yönetenler açısından söylüyorum— ona uygun birtakım yaklaşımlar geliştirmeyi başaramadığı takdirde gerilim hep devam edip gider.

Cemaatlerin de devlete şunu söylemeleri lâzım: 'Senden bir şey istemiyorum, gölge etme, başka ihsan istemem. Benim hizmetlerimi özgürce yapabileceğim demokratik ortamı sağla, yeter.' Bunu deyip, aslı hizmetlerine âcilen dönmeleri ve hep orada kalmaları lâzım. Ve önümüzdeki dönemde bu hizmetlere duyulan ihtiyaç çok daha fazla artacak. Çünkü son dönemde maneviyat ve ahlâk alanında çok endişe verici gerileme ve yozlaşmalar yaşanıyor. Özellikle gençlerin manevî ve ahlâkî değerlerle takviye edilmesi noktasındaki ihmal ve boşluklar, son derece vahim sonuçlar doğuruyor. Manevî tahribatın tamiri ve yeni nesillere sahip çıkılması noktasında cemaatlerin manevî hizmetleri çok daha fazla önem kazanacak.

Cemaatler resmî kalıplara hapsedilemez

Üç yıldır gündemde olan cemaat üzerinden özellikle Nur cemaatine ve diğer cemaatlere yönelik taarruz ve hücumların yeniden arttığını, öncelikli hedef olarak da Risale-i Nur'a ve Bediüzzaman'a saldırıldığını görüyoruz.

27 Mayıs'tan sonra da Üstadın vefatını fırsat bilerek Risale-i Nur ve Üstada karşı karalama kampanyası başlatılmış, Ankara İlahiyat Fakültesinden profesörler görevlendirilip "Nurculukla Mücadele Komitesi" kurulmuş, Diyanet'e aleyhte yayınlar yaptırılmıştı.

Şu anda da farklı bir misyonla Diyanet'e yine vazife verilmiş durumda. Cemaat temsilcilerini devlet toplayacak. "Fetö'ye" karşı nasıl hareket edilmesi gereğinden yola çıkılarak, uzun zamandır konuşulan "cemaatleri kontrol altına alma" projesinin hayata geçirilmesi gibi bir hazırlığın ipuçlarını görüyoruz. Bir gazetenin "Cemaatlerin üyeleri tek tek kaydedilecek" haberi bunlardan biri. Aynen dernekler gibi. Her cemaat, mensupları için defter açacak ve herkes tek tek kayıt altına alınacak. Böylece güya şeffaflık sağlanmış olacak! Böyle bir şey mümkün mü? Bu, fişlemenin farklı bir versiyonundan başka bir şey değildir.

Sosyal gerçeklerden tamamen uzak afakî şeylerle cemaatleri kontrol altına almak, üye sayılarını ve mal varlığını tesbit etmek... Bunlar olacak şey değil. Cemaatler manevî oluşumlardır, girmek için bir prosedür ve formalite gerekmez. İsteyen herkese açıktır. Derslerimize katılan insanların kaydını tutuyor muyuz? Camiye giden insanın kaydı tutulur mu? Cumhuriyetin ilk

Cemaatlerin de devlete şunu söylemeleri lâzım: 'Senden bir şey istemiyorum, gölge etme, başka ihsan istemem. Benim hizmetlerimi özgürce yapabileceğim demokratik ortamı sağla, yeter.' Bunu deyip, aslı hizmetlerine âcilen dönmeleri ve hep orada kalmaları lâzım.

yıllarında kendisine yöneltilen “Bizim dinin ahkâmını ve İslam hakikatlerini talim edecek bir resmî dairemiz var. Sen ne selâhiyetle neşriyat-ı diniye yapıyorsun?” sorusuna Üstadın cevabı “Hak ve hakikat inhisar altına alınmaz, iman ve Kur’an nasıl inhisar altına alınabilir?” olmuştu.

Bu hizmetler dünya muamelâtı suretine çevrilip bir resmî kurumun, devletin tekeline alınamayacak olan, sivil toplumun tamamen gönüllülük esası üzerine yürüttüğü hizmetlerdir. Siz bunları resmî kalıplara hapsedmeye kalkarsanız yine fitrat kanunlarıyla mücadele etme yanlısına sapmış olursunuz ve bu yürümez.

Bediüzzaman da Barla’ya sürgüne ‘kendi başına ölür gider’ diye gönderilmişti; ama şimdi Risale-i Nur’u tüm dünya okuyor.

Summary

Being one of the most important dimensions of the individual and society's life, it is crucial for the development of people's peace and spiritual life that the religious life should not be sacrificed to the political winds. As a base to the difficulties in this area, state and politic interventions to religious life can be seen clearly. Experiences show that the troubles will not end as long as we do not distinguish the state and politics from the religious life. This article discusses how religion and politics should be in relation to current developments.

Keywords

Religion, state, politics, community, religious life, official ideology

